

Ympäristövaliokunta

LAUSUNTO

YmV@eduskunta.fi

30.1.2023

Dnro 028 /2023

Ympäristövaliokunta 31.01.2023 klo 10.00 / HE 270/2022 vp / Lausuntopyyntö

HALLITUKSEN ESITYS VUODEN 1923 LUONNONSUOJELULAIN NOJALLA PERUSTETTUJA KANSALLISPUISTOJA, LUONNONPUISTOJA JA ERÄITÄ LUONNONSUOJELUALUEITA KOSKEVIEN LAKIEN MUUTTAMISEKSI

Ympäristövaliokunta pyytää Paliskuntain yhdistykseltä kirjallista asiantuntijalausuntoa. Kiitämme arvoisaa valiokuntaa lausuntomahdollisuudesta tässä poronhoidolle tärkeässä asiassa ja pyydämme ottamaan huomioon seikat, joihin kiinnitämme huomiota.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi eräiden luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annettua lakia, eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille annettua lakia ja eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi annettua lakia sekä yhteensä 18 muuta lakia, joilla on perustettu kansallispuistoja, luonnonpuistoja ja muita luonnonsuojelualueita vuoden 1923 luonnonsuojelulain nojalla. Esityksen tavoitteena on saattaa ennen vuoden 1996 luonnonsuojelulain voimaantuloa perustettujen luonnonsuojelualueiden rauhoitussäännökset yhdenmukaisiksi uuden luonnonsuojelulain kanssa ja saattaa rauhoitussäännökset lain tasolle. Esityksen myötä rauhoitussäännösten yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia koskevista kysymyksistä säädettäisiin perustuslain mukaisesti lailla. Alueelliset erityissäännökset, jotka koskevat erityisesti saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia, paikallisten asukkaiden oikeuksia sekä Puolustusvoimien toimintaa, pääasiassa sisällytettäisiin lainsäädäntöön. Lisäksi saamelaisten kotiseutualueella varmistettaisiin saamelaisten kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen edellytykset. Esityksen tarkoituksena ei ole muuttaa nykyisten luonnonsuojelualueiden rajauksia eikä tehdä merkittäviä muutoksia voimassa oleviin rauhoitussäännöksiin.

Hallituksen esitys koskee poronhoitoalueella sijaitsevia Mallan, Pisavaaran, Kevon, Sompion, Maltion, Värriön, Sukerijärven, Runkauksen, Olvassuon ja Paljakan luonnonpuistoja sekä Lemmenjoen, UKK:n, Oulangan ja Riisitunturin kansallispuistoja ja Pitsloman, Mustarinnantunturin, Valtavaaran ja Pyhävaaran, Martinselkosen sekä Siikavaaran luonnonsuojelualueita. Alueet sijoittuvat 23 eri paliskunnan alueelle, niin erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella kuin muulla poronhoitoalueella ja koskevat siten poronhoitoa merkittävästi. Poronhoidolla on kaikilla alueilla vuosisataiset perinteet. Paliskuntiin kuuluvilla poronhoitajilla on alueillaan poronhoidon harjoittamisoikeus maan omistuksesta riippumatta (Poronhoitolaki 848/1990, PHL 3 §), joka on pysyväksi tarkoitettu ikaikainen nautintaoikeus, erityinen oikeus, joka tulee turvata uudistuksessa. Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella sijaitsevilla valtion mailla maata on käytettävä siten, ettei siitä aiheudu poronhoidolle huomattavaa haittaa (PHL 2 §). Valtion maita koskee viranomaisen neuvotteluvollisuus suunnitellessaan olennaisesti poronhoitoon vaikuttavia toimenpiteitä (53 §).

Vaikutukset poronhoidolle

Luonnonsuojelualueet ovat yleensä erittäin tärkeitä alueita poronhoidolle, sillä niiden alueilla rajoitetaan muuta maankäyttöä, kuten metsätaloutta, turvetuotantoa tai muuta teollista maankäyttöä, jotka vaikuttavat negatiivisesti porojen laidunrauhaan, porolaitumiin ja poronhoidon harjoittamiseen. Samalla kuitenkin uhkana poronhoidon kannattavuudelle nähdään mahdolliset vahinkoa aiheuttavien maasuurpetojen vahinkoperusteisen poistamisen vaikeutuminen ja kannanhoidollisen metsästyksen estyminen.

Esityksessä mainittujen suojelualueiden rauhoitussäännöksissä viitataan kesällä 2023 voimaan tulevaan uuteen luonnonsuojelulakiin. Sen hallituksen esityksen 50 § sallii kansallispuistoissa ja luonnonpuistoissa sellaiset toimenpiteet, joita luonnonsuojelualan asianmukainen hoito tai käyttö edellyttää ja jotka eivät vaaranna alueen perustamistarkoitusta. Sen 6-kohdan mukaan on sallittua harjoittaa poronhoitoa poronhoitolain (848/1990) mukaisesti. Tämä sisältää HE perusteluiden mukaan myös poronhoitajien maastoliikennelain (1710/1995) 4 §:n mukaisen maastoliikenteen.

Uudessa luonnonsuojelulaissa, siitä poiketen, mitä 6-kohdassa säädetään poronhoidosta luonnonsuojelualueella, Metsähallitus voi kuitenkin luonnontutkimukseen liittyvästä tai muusta erityisestä syystä rajoittaa porojen laiduntamista luonnonpuistossa. Rajoittamisesta aiheutuvat aitaamis- ja muut kustannukset suoritetaan valtion varoista. Uuden luonnonsuojelulain hallituksen esityksen 51 §:n 5-kohdan mukaan luonnonsuojelualueilla voidaan sen perustamistarkoitusta vaarantamatta Metsähallituksen luvalla rakentaa poronhoitoon liittyviä rakennuksia ja rakennelmia sekä 6-kohdan mukaan laskeutua ilma-aluksella (esim. poronhoitotöissä helikopterilla). Uuden luonnonsuojelulain hallituksen esityksen 51 §:n luettelon 3-kohdan mukaan kansallispuistossa ja luonnonpuistossa voidaan sen perustamistarkoitusta vaarantamatta Metsähallituksen luvalla poistaa sellaisten riistaeläinlajien yksilöitä, jotka aiheuttavat ilmeisen uhan ihmisen turvallisuudelle tai uhkaavat aiheuttaa omaisuudelle merkittävää taloudellisesta vahinkoa. Muuhun valtion luonnonsuojelualueeseen (HE 52 §) sovelletaan, mitä 49–51 §:ssä säädetään, muutamin poikkeuksin, jotka koskevat esimerkiksi metsästystä. Metsästys olisi aina sallittu metsästyslain 8 §:n tarkoittamalle alueelle perustettavilla muilla luonnonsuojelualueilla. Myös kansallispuistoissa, joita perustetaan kyseiselle alueelle, paikkakuntalaisen asukkaan metsästys voidaan sallia puiston perustamislakia säädettyä.

Valiokunnan käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä viitataan edellä mainittuihin tulevassa luonnonsuojelulaissa oleviin rauhoitussäännöksiin ja niiden poikkeuksiin. Lisäksi esitykseen on kirjattu säädöksiä, jotka ovat nykyisissä käsittelyssä olevia luonnonsuojelualueita koskevissa laeissa ja asetuksissa siten, ettei tämänhetkinen tilanne olennaisesti muutu, mitä Paliskuntain yhdistys pitää tärkeänä.

Suurpetojen metsästys

Maasuurpetojen porotaloudelle aiheuttamat vahingot ovat olleet erittäin korkealla tasolla pitkään, yli kymmenen vuoden ajan. Tilanne on porotalouden kannattavuuden näkökulmasta kestämaton. Elinkeino ei halua perustaa toimintaansa korvausten varaan, ja paikoitelleen petotilanne on vaikuttanut vakavasti sen kannattavuuteen. Toisaalta kaikkia petojen aiheuttamia vahinkoja ei korvata haitankärsijöille. Esimerkiksi vuoden 2021 vahingot ylittivät niiden korvaamiseen myönnetyn määrärahan, eikä vahinkoja voitu täysimääräisesti korvata ilman erikseen valtion myöntämää lisämäärärahaa. Useina aiempina vuosina korvauksia on jouduttu leikkaamaan, mm. EU:n asettaman 10 miljoonan euron maksukaton tullessa vastaan. Tilanne on vahingon kärsijöiden näkökulmasta kestämaton. Vahinkoja pitää pystyä rajoittamaan kaikin keinoin. Tärkein tapa vähentää petovahinkoja ja porotalouden kannattavuuden heikkene mistä sekä valtion petovahinkokorvausten maksutaakkaa, on vahinkoa aiheuttavien maasuurpetojen

poistaminen. Aiheeseen on ottanut kantaa useita kertoja myös valtionvarainvaliokunta: ”Valiokunta pitää välttämättömänä, että rauhoitettujen lajien aiheuttamat vahingot voidaan korvata täysimääräisesti, ja toteaa, että näin vaikutetaan myös petopolitiikan hyväksyttävyyteen. Vahinkojen ehkäisemiseen tulee panostaa ja varmistaa, että 10 milj. euron raja ei ylity. --- Suurpetovahinkojen vähentäminen vaatii nykyistä toimivampia ja tuloksellisempia toimia.” (VaVM 36/2020 vp). Maasuurpetojen aiheuttamien vahinkojen rajoittaminen on välttämätöntä sallia säädösvalmistelussa olevilla suojelualueilla jatkossakin. Maasuurpetojen eli karhun, suden, ilveksen ja ahman metsästys on sallittava kaikilla suojelualueilla. Tämän tulee koskea niin kannanhoidollista kuin poikkeuslupapyyntiäkin.

Yleiset huomiot esityksestä

Hallituksen esityksessä on pääosin säilytetty ennallaan nykyiset oikeudet ja kirjattu aluekohtaisia poikkeuksia uudesta luonnonsuojelulaista esityksen lakeihin. Paliskuntain yhdistys katsoo, että tämä on erittäin hyvä ja tärkeä linjaus. Tämä on perusteltua alueen alkuperäisten oikeuksien sekä toisaalta myös suojelualueiden hyväksyttävyyden säilyttämiseksi. Lakihanke koskettaa laajaa joukkoa paliskuntia ja useaa poronhoidolle erittäin tärkeää aluetta.

Kaikilla esityksessä käsiteltävillä alueilla poronhoidon toimintamahdollisuudet säilyvät nykyisellään tai paranevat (Malla), mitä Paliskuntain yhdistys pitää tärkeänä. Poronhoitoa voidaan kaikilla suojelualueilla harjoittaa vähintään poronhoitolain mukaisesti. Useilla lakiesityksen kattamilla alueilla poronhoidon harjoittaminen on kuitenkin nykyisin tätä laajempaa, eli alueilla muun muassa sallitaan leiriytyminen ja poronhoidon tarpeisiin tarvittavan puun ottaminen yms. Tämän vuoksi puistoissa voimassa oleva säännös ehdotetaan säilytettävän uusissa laeissa laajempana kuin uuden luonnonsuojelulain poronhoitoa koskeva 51 §:n 1 momentin 6 kohdan mukainen poronhoito poronhoitolain (848/1990) mukaisesti. Tämä on tärkeää, koska sillä edistetään alueen paliskuntien toimintaedellytysten säilyttämistä ja suojelualueiden hyväksyttävyyttä, onhan poronhoito jo ikimuistoisista ajoista toiminut nykyisillä luonnonsuojelualueilla. Hallituksen esityksen perusteluissa tarkennetaan, että puunotosta perittäisiin maksu kulloinkin voimassa olevan Metsätalouden vähittäismyyntihinnaston mukaisesti, kuten nykyisinkin. Lisäksi tarkennetaan, että tilapäinen leiriytyminen poronhoitotöiden yhteydessä voisi tarvittaessa olla pidempiaikaista, kunhan leiriytyminen ei olisi luonteeltaan pysyvää ja leiriytymisrakenteet tehtäisiin väliaikaisiksi. Tämä on nykyisen käytännön mukaista ja siksi perusteltua.

Paliskunnilla on kansallis- ja luonnonpuistoissa paimentopaikkoja, jotka ovat porotilalailla perustettuja hallinto-oikeuksia valtion maalle, eli noin hehtaarin laajuisia maa-alueita. Paliskunta voi rakentaa niille kämppiä paimennustarkoitusta, ns. työmaa-asumista varten. Paimentopaikkoja on lausuttavana olevien puistojen alueilla yhteensä ainakin 22. Paimentopaikat säilyvät paliskuntien hallinnassa edelleen tämänkin ehdotuksen myötä, ja paliskunnat voivat jatkossakin rakentaa niille ilman erillistä Metsähallituksen lupaa tai vuokrasopimusta, mikä on tärkeää. Kaikki luonnonsuojelualueilla olevat paliskuntien kämpät eivät ole paimentopaikoilla, ja niitä koskee jatkossa uuden luonnonsuojelulain 51 §:n 1 momentin 5-kohdan poikkeus, jonka mukaan paliskunta saa Metsähallituksen luvalla rakentaa poronhoidon rakennuksia ja rakennelmia. Kaiken kaikkiaan poronhoitoa koskevien rakennusten ja rakennelmien käsittely esityksessä on asianmukaista, mitä pidämme tärkeänä.

Paikallisten asukkaiden metsästysoikeus säilyy ennallaan esityksen kansallispuistoissa ja muilla luonnonsuojelualueilla myös ulkopaikkakuntalaisten metsästys sallitaan. Riisitunturin ja Lemmenjoen kansallispuistojen paikallisten asukkaiden metsästystä koskevaa esitystä muutettiin lausuntopalautteen ja neuvotteluiden pohjalta, ja se vastaa nyt nykytilaa, mitä pidämme tärkeänä.

Kansallis- ja luonnonpuistoissa sekä osalla muita suojelualueita olisi hallituksen esityksen mukaan luonnonsuojelulain 51 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun riistaeläinlajien yksilön poistamiseen paikallisen asukkaan lisäksi oikeus kyseisellä alueella toimivan paliskunnan osakkailla ja luvansaajan tähän tarkoitukseen erikseen nimeämällä henkilöillä kotikunnasta riippumatta. Tämä on erittäin tärkeä ja kannatettava lisäys ja vastaa viime aikoina perustettujen kansallispuistojen perustamislakeja. Kirjaus käsiteltäviin vanhojen puistojen lakeihin lisää yhdenvertaisuutta paliskuntien välillä. Muutamille muille luonnonsuojelualueille tätä kirjausta ei esitetä, koska niillä saavat muutenkin metsästää muutkin kuin paikalliset asukkaat.

Lausuntokierroksen jälkeen hallituksen esityksestä on poistettu luontaiselinkeinojen harjoittamista varten tarkoitettujen turvekammien vapaata rakentamista saamelaisten kotiseutualueen puistoihin koskeva esitys. Kaikki alueiden paliskunnat ja Paliskuntain yhdistys esittivät asiasta huolensa valmistelun aikana käydyissä neuvotteluissa ja antamissaan lausunnoissa. Erityisesti paliskuntia huolestutti, että kammien rakentaminen vapaasti voi tuoda ylimääräistä häiriötä ja kulumista rauhallisille laidunalueille. Esityksessä kammien rakentaminen on sallittua ainoastaan Kevon luonnonpuistossa niille, joiden kotikunnan alueella luonnonpuisto sijaitsee, luontaiselinkeinon harjoittamista varten Metsähallituksen luvalla, kuten se on nykyäänkin. Paliskuntain yhdistys pitää hyvänä ja perusteltuna esityksenä, ettei nykytilaa kammien osalta muutettu lainvalmistelun aikana.

Seuraavassa alueita koskevia yksityiskohtaisempia huomioita.

Mallan luonnonpuisto

Poronhoito on Mallan luonnonpuistossa voimassa olevalla säädöksellä kokonaan kielletty. Hallituksen esityksen mukaan poronhoito Mallassa sallitaan jatkossa poronhoitolain mukaisesti. Porohoidon salliminen on erittäin tärkeää ja vastaa käytännössä alueen nykyistä tilannetta. Poronhoitoa on harjoitettu luonnonpuiston alueella ikimuistoisista ajoista saakka. Porolaidunnus on osa tunturiluontoa ja ylläpitää sitä muuttuvassa ilmastossa. Mallan porolaidunnuksen rajoittamisen mahdollisuus on kirjattu ehdotukseen seuraavasti:

”Luonnonsuojelulain 50 §:n 5 momentin mukaisesti Mallan luonnonpuistossa Metsähallitus voi rajoittaa porojen laiduntamista, jos se luonnontieteellisen tiedon pohjalta on välttämätöntä alueen lajien ja luontotyyppien turvaamiseksi. Poronhoidon rajoittaminen tulee toteuttaa siten, että vaikutukset saamelaisten oikeuteen ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ovat laajuudeltaan ja kestoaltaan mahdollisimman vähäisiä. Metsähallituksen tulee ennen rajoitustoimien toteuttamista yhteistyössä asianomaisen paliskunnan ja paikallisten saamelaisyhteisöjen kanssa arvioida rajoitustoimista aiheutuvat vaikutukset saamelaiskulttuurin toteuttamiselle sekä huomioida saamelaisten perinteinen tieto rajoitusten suunnittelussa. Paliskunnalla ja paikallisella saamelaisyhteisöllä on oikeus saada kirjallinen selvitys vaikutusten arvioinnista ennen poronhoitolain (848/1990) 53 §:n mukaisia neuvotteluja.”

Paliskuntain yhdistys näkee tämän hyvänä ja hyvin perusteltuna muotoiluna.

Oulangan kansallispuisto

Tällä hetkellä Oulangan kansallispuistossa poronhoitajien maastoliikenne ei ole sallittua lumettomana aikana. Hallituksen esityksen valmistelun aikana Paliskuntain yhdistys sekä Oulangan kansallispuistossa toimivat paliskunnat esittivät, että maastoajoneuvolla liikkumisen tulisi olla Oulangan kansallispuistossa poronhoitotehtävissä sallittua maastoliikennelain mukaisesti myös lumettomaan aikaan. YM katsoi, että Oulangan kansallispuiston herkkien luontotyyppien ja uhanalaisten lajien esiintymien vuoksi maastoliikenteen rajoittaminen on tarpeellista lumettomana aikana vain kansallispuiston huoltoväylille.

Metsähallitus voisi kuitenkin sallia maastoliikennettä myös huoltoväylien ulkopuolella. Lausuntopalautteen ja paliskuntien kanssa käytyjen poronhoitolain 53 §:n mukaisten neuvottelujen pohjalta säännöstä on kuitenkin täydennetty paliskuntien kanssa käytävän vuorovaikutuksen varmistamisen osalta. Tämä on tarpeellinen tarkennus. Esitys on edelleen rajoittavampi kuin maastoliikennelain mukainen oikeus poronhoitajilla on, mutta jos maastoliikennettä on alueen luonnonarvojen vuoksi tarpeen rajoittaa esitetysti, niin kirjaukseen on tyydyttävä. Esityksen perusteluiden mukaan Metsähallituksen tulee sallia maastoliikennettä poronhoitotehtävissä mahdollisimman laajalla alueella ja kohdistaa rajoitukset kansallispuistossa sellaisille alueille, joilla lajien ja luontotyyppien turvaaminen sitä edellyttäisi. Paliskuntain yhdistys muistuttaa, että Metsähallituksella on poronhoitolakiin perustuva neuvotteluvelvollisuus valtion mailla, ei ainoastaan velvollisuus vuorovaikutukseen.

Alueen paliskunnat ovat esittäneet, että Oulangan puiston säädöksiin lisättäisiin metsästettäviä riistalajeista ilves ja ahma, tai että listaus lajeista, joita on sallittua metsästä, otettaisiin kokonaan pois eli että paikalliset asukkaat saisivat oikeuden metsästää alueella vapaammin, metsästyslain mukaisesti. Tämä on perusteltu esitys ja Paliskuntain yhdistys kannattaa sitä. Hallituksen esityksen mukaan porotaloudelle vahinkoa aiheuttaville riistaeläinlajien yksilöille voi kuitenkin jatkossa saada luonnonsuojelulain 51 §:n 1 momentin 3-kohdan mukaisen poikkeusluvan Metsähallitukselta, mikä on tärkeä uudistus ja parempi kuin nykyinen tilanne. Oulangallekin esitetään, että ulkopaikkakuntalaisella paliskunnan osakkaalla ja lisäksi muille tarkoitukseen nimetyillä henkilöillä olisi oikeus osallistua poikkeusluvan toimeenpanemiseen. Tämä on perusteltua ja tärkeää, sillä Oulangalla toimii ainakin kahden kunnan alueella asuvia paliskunnan osakkaita.

Mustarinnantunturin luonnonsuojelualue

Mustarinnantunturin suojelualueen voimassa olevan asetuksen mukaan alueella leiriytyminen on kielletty, ellei alueen järjestyssäännössä toisin määrätä. Nykyisen alueen järjestyssäännön mukaan: ”Luonnonsuojelualueella on sallittua harjoittaa porotaloutta sekä siihen liittyen rakentaa poroaitoja ja muita rakennelmia, ottaa puuta, leiriytyä ja tehdä avotuli. Maastoliikenne on sallittua maastoliikennelain mukaisesti poronhoitotöissä.”

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei anneta erikseen poikkeuksia rauhoitussääntöihin, jolloin käsillä on tilanne, ettei poronhoitotehtävissä enää saa leiriytyä, tehdä avotulta tai ottaa poronhoitoon tarvittavaa puuta. Paliskuntain yhdistys pyytää, että ympäristövaliokunta kirjaisi Mustarinnantunturin luonnonsuojelualueen lakiesitykseen vastaavan poikkeuksen, kuin vastaaville muille suojelualueille on kirjattu, jonka mukaan poronhoidolle sallitaan puun ottaminen, tilapäinen leiriytyminen ja avotulen tekeminen poronhoitotöissä. Tällä hetkellä ne sallitaan kyseisellä suojelualueella eikä nykyisiä oikeuksia alueella ole aiottu muuttaa.

Martinselkosen luonnonsuojelualue

Hallituksen esityksessä Martinselkosen luonnonsuojelualueutta koskevan lain 2 § 3 momenttiin on kirjattu, että Martinselkosen luonnonsuojelualueella on luonnonsuojelulain 51 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun riistaeläinlajien yksilön poistamiseen oikeus luonnonsuojelualueella toimivan paliskunnan osakkailla ja luvansaaajan tähän tarkoitukseen erikseen nimeämällä henkilöillä näiden kotikunnasta riippumatta. Tämä lisäys poikkeusluvan mukaiseen metsästysoikeuteen on hyvä ja erittäin tarpeellinen alueelle, sillä paliskunnan osakkaat voivat asua useammassa kunnassa. Paliskunta on kärsinyt erittäin vaikeasta petovahinkotilanteesta pitkään.

Lopuksi

Ympäristöministeriö on järjestänyt tiedotustilaisuuksia, pyytänyt lausunnot sekä järjestänyt tarvittavat poronhoitolain 53 §:n mukaiset neuvottelut hallituksen esityksestä asianmukaisesti. Kiitämme hyvästä lainvalmistelusta, joka toteutettiin haastavassa aikataulussa.

Pyydämme arvoisaa valiokuntaa ottamaan huomioon lausuntomme tässä poronhoidolle tärkeässä asiassa. Olemme tyytyväisiä hallituksen esityksen sisältöön. Lausunto sisältää pyynnön yhden muutoksen tekemisestä koskien Mustarinnantunturin luonnonsuojelualueen nykytilanteen säilyttämistä.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao